

VÍZVEZETÉK

A kánikula alaposan befűtött nekünk. Ám bár a hőség, — úgylátszik — még nem érte el a kulminációs pontot. Az utolsó 62 esztendő alatt ugyanis Celsius 1928-ban küszört fel a legmagasabbra. Akkor, július 17-én 38.4 fokot mutatott a hőmérő. No de elég nekünk abból annyi is, mint amennyit eddig kaptunk. A vízfogyasztás így is alaposan megnőtt, úgy hogy a múlt csütörtökön 260 liter átlagos vízfogyasztás jutott Budapest minden halandójára. Ilyenkor aztán boldogok vagyunk, hogy szuperál a falicsap és folyik az áldott „káposztásmegyeri“. Bezzeg nem tréfálkoznak most vele, mint a háború alatt, mikor a kabaréban kinótázták. „Follik vagy nem follik“ —, ez volt a refrénje a nótá minden strófájának. Mulattak is rajta a népek nagyon. De amíg mulatnak rajta, addig nincs baj. És addig nincs baj, amíg van víz. De tessék elképzelni, hogy micsoda áldott állapot volt ezen a gyönyörű Pesten, mikor még nem volt vízvezeték és a „Wassermanok“ puttonyban hordták fel az emeletre a jóféle Dunavizet.

„Tona vósz“

Szamar húzta talyigán szállította a vízzel telt hórdókat városzerte a „vizesember“, s mivel akkor még német szó járta Pest-Budán, már kora reggel hangos szóval kínálta a portékáját: „Tona vósz!“, ami Donauwassert akart jelenteni. Egyébként három krajcár, (körülbelül hét mai fillér), volt az alapdíja egy-egy puttony víznek és minden emeletre egy krajcárral több. Volt, aki kútvizet ivott, mert akkoriban még rendszerint kút is volt a pesti udvarokon. De nem minden kút vize volt olyan jó, mint a „Tona vósz!“, melyről már annakidején megállapította egy több mint száz esztendőes pesti útmutató, hogy „kissé sárgás ízű, édeskés ízű, de egyébként a legtöbb embernek izlik“.

Ki tudja meddig élvezték volna a pestiek a „Tona vósz!“, ha 1866-ban nem jön a kolera. Erre aztán észbekapták a pesti városházán és egy Lindley nevű angol tervei alapján megépült az ideiglenes vízmű. Három kútból szította a vizet egy gőzmasina. A maga idejében jó volt ez is. Sajnos, az angol mérnök vízvezetéke sem tudta elijeszteni a járványoknak azt a megdöbbentő offenzíváját, mely évtizedekig tizedelte a főváros népességét.

De Budapest vízvezetékének története nem Lindley-vel kezdődik. Már az aquincumi rómaiaknak is volt vízvezetékük. Napvilágra került maradványait ma is megcsodálják az idegenek. Tudjuk azt is, hogy Mátyás király idejében ólomcsöveken szállították a királyi palotába a vizet. Mikor a török lett az úr Budavárban: a vízellátást elsődrendű feladatnak látta a török is. A világjáró *Evlia Cselebi* beszéli, hogy mikor ittjárt, — húsz esztendővel Budavár visszafoglalása előtt —, több kutat talált a Várban. A mai honvédelmi minisztérium helyén pedig volt egy víztorony, melybe a Dunából ólomcsövön, egy emelőszerkezet segítségével hajtották fel a vizet. Ennek a budai Lánchídfeő tájékán elhelyezett járgányát lovak hozták mozgásba. Ezenkívül voltak ciszternák is a Várban, sőt a Szentháromság téren, az előljáróság háza előtt szökőkútból csobogott a Svábhegyről odavezetett forrásvíz. De ezenkívül lóháton, puttonyban is hordták a vizet a várbeli népségnek.

Jégbehűtött víz az uccán

Abban is bölcs volt a török, hogy jégbehűtött ciszternákat állított fel és nyáron át pedig a város nyilvános jégvermeiből felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül ingyen jeget osztottak ki a lakosság közt. *Marsigli* beszéli, hogy a várkapuk mellett külön jégbehűtött víztartók állottak, melyekből az uccán járókélők, — törökök, zsidók és keresztények egyaránt —, ha megszomjaztak, ingyen kaptak jégbehűtött vizet.

Budavár visszafoglalása után már nem volt ilyen tökéletes a vízzel való ellátás, melyet hosszú ideig a puttony-rendszerrel bonyolítottak le, vagyis a tabáni rácok puttonyban hordták a hegyre a Dunából a vizet. Ez a rendszer nem lehetett túlságosan hasznos a közegészségre. Erre alighanem rájött maga a magistrátus is, mert pénzt és időt nem kímélve, mindent elkövetett, hogy életrekeltse

a törökök két vízművét: a járgányost, mely a kapucinusok temploma előtt álló víztoronyba szállította a dunavizet és a másikat, mely a svábhegyi forrás vizét vezette be a Nagy boldogasszony temploma előtt álló szökőkútba. Egészen őszintén meg kell állapítanunk, hogy a budai magistrátus idővel tovább győzte, mint pénzzel. Ideje ugyanis volt bőven, ellenben pénze alig volt. De azért a nagy elhatározást végül mégis csak siker koronázta. Először is a vízemelőt hozta rendbe és indította meg egy nagy földet bejárt ügyes lakatosmester, bizonyos *Caspar* Jakab nevű. Attól kezdve aztán a két ló hajtotta járgány a Dunából megint szállította fel a várbeli víztoronyba az ólomcsövön a vizet.

Sokat bibelődtek az egykorúak a szökőkút megindításával is. Hosszú eredménytelen kísérletezések után 52 évvel Budavár visszafoglalása után, 1718-ban, végre mégis sikerült egy jezsuita páternek. *Kerschenstein* Konrádnak hívták a jóembert, aki rájött a titkára és felélesztette a szökőkútát. 1412 öl ólom- és 688 öl hosszú fenyőfacsövön vezette a templom és városház között levő medencébe a jezsuita a „Doktor“-forrásból a friss vizet. A forrást azért nevezték el „Doktor-forrásnak“, mert egy *Ewerling* Péter nevű katonaoorvos fedezte fel a forrást. A vízmedence közepére pedig hálából, mert jezsuita indította meg a szökőkútát, márványtalapzatra *loyolai* szent Ignác szobrát állították. József császár idejében aztán, — pontosan 1786-ban, — *Tumler* Henrik nevű mérnök tökéletesítette a kutat olyanformán, hogy még két másik svábhegyi forrásnak a vizét is belevezette. A kútról úgylátszik, akkor tűnt el *Loyola* Ignác szobra és akkor került oda az a kőből való „városvédő Athéne“, melyre hosszas bujdosás után egy budai polgár kertjében akadtak rá néhány évvel ezelőtt s amelyet a várbeli előljárósági épület észak-keleti sarkán helyezett el a kegyelet.

Illés kútja

Egyébként Pest is Dunavizet ivott ezidőtájt, de nem szívesen itta. Erre vall, hogy Pestvárostanácsa már 1696-ban, tehát tíz évvel Budavár visszafoglalása után, alázatos folyamodványban arra kéri a bécsi udvari kamarát, engedné át a várostól negyedóránnyira fekvő régi épületromot vízvezeték céljára. Ott van ugyanis Pesten a legjobb víz és a régi időkben csöveken át onnét vezették a városba az ivóvizet. A városi tanács nagyon szeretné helyreállítani a vízvezetékét. Milyen feleletet kapott a pesti magistrátus: nem tudni. Valószínűleg elutasították Bécsben a kérést, mert a vízvezetékéből semmi sem lett.

Vajjon hol lehetett az az épületrom, melyből a pestiek 240 esztendővel ezelőtt vízvezetékét akartak csinálni?! Adataink nincsenek róla; csak sejtjük, hogy a Ludovika Akadémia szomszédságában levő Illés kútjáról van szó, mert még a múlt század derekán is azt tartották, hogy egész Pesten ez a kút adja a legjobb vizet.

Egész a hatvanas évekig játszott szerepet Buda és Pest vízellátásában a puttonyos rendszer és a *Tona vósz*. A várbeliek addig bibelődtek a lóhajtott járgányos vízművel. Mivel azonban esztendőnként hateraz forinttal többet fizettek rá, mint amennyit bevettek: bérbetadták. De így se volt jó, úgy se volt jó, végre is *Clark* Ádám épített vízvezetékét Budának. A pestiek még várokoztak egy darabig, míg aztán a kolera és tifusz annyi zűr-zavart csinált, hogy végül mégis csak rászánták magukat a vízvezeték építésére. Előbb *Lindley* fabrikált egyet, azt *Wein* János megreformálta, de ettől még 1889-ig vígan itta a szüretlen vizet az a Pest, mely a Nagymező uccától és a Klauzál uccától kifelé lakott. Az 1892-i kolerajárvány aztán már olyan drasztikusan figyelmeztette a tekintetes tanácsot, hogy tenni kell valamit, hogy a városházán végre is belátták, hogy a halogatásból és kísérletezésből éppen elég volt. Akkor kezdte építeni *Kajlinger* Mihály a káposztásmegyeri vízművet és azt a hatalmas vízvezetéki hálózatot, melyet most megint ki fognak bővíteni, mert a megnövekedett Budapest számára már nem ad elég vizet.

Pásztor Mihály